

Υπόθεση C-19/20

**Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

16 Ιανουαρίου 2020

Αιτούν δικαστήριο:

Sąd Okręgowy w Gdańsku (Πολωνία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

30 Δεκεμβρίου 2019

Ενάγοντες:

I. W.

R. W.

Εναγόμενη:

Bank BPH Spółka Akcyjna w Gdańsku

Αντικείμενο της δίκης ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου

Αίτημα να αναγνωριστεί η ακυρότητα σύμβασης δανείου καθόσον το τμήμα της που αφορά τις ρήτρες υπολογισμού σε αξία ξένου νομίσματος προσκρούει σε αναγκαστικού δικαίου διατάξεις του εθνικού δικαίου, λόγω του καταχρηστικού χαρακτήρα των εν λόγω ρητρών, να αναγνωριστεί η ακυρότητα της εν λόγω σύμβασης ως συναφθείσας από τους ενάγοντες υπό το κράτος πλάνης όσον αφορά το συνολικό κόστος της πίστωσης και να αναγνωριστεί η ακυρότητα της σύμβασης στο σύνολό της, καθώς και αίτημα να επιστραφούν από την τράπεζα τα ποσά που καταβλήθηκαν ως τοκοχρεολυτικές δόσεις καθώς και τα έξοδα.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Ερμηνεία του άρθρου 2, του άρθρου 3, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, το άρθρο 6, παράγραφος 1 και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (στο

εξής: οδηγία 93/13 ή οδηγία), υπό το πρίσμα της υποχρέωσης του δικαστηρίου να διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα όρου περιλαμβανόμενου σε σύμβαση συναφθείσα με καταναλωτή, όταν, κατά την ημερομηνία κατά την οποία αποφαινεται το δικαστήριο, κατόπιν τροποποίησης του περιεχομένου της σύμβασης με την προσθήκη παραρτήματος, ο όρος έπαυσε να έχει καταχρηστικό χαρακτήρα και η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα του όρου κατά την αρχική του διατύπωση ενδέχεται να οδηγήσει σε ακυρότητα της σύμβασης στο σύνολό της, καθώς και υπό το πρίσμα της δυνατότητας να διαπιστωθεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας ορισμένων μόνο στοιχείων του συμβατικού όρου που αφορά τον εκ μέρους της τράπεζας καθορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας, και ως εκ τούτου να καταργηθεί ρήτρα περί μονομερούς και κατά τρόπο ασαφή προσδιορισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας, το οποίο αποτελεί συνιστώσα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, εξεταζόμενου επιπλέον του ζητήματος αν η διαπίστωση της ακυρότητας ορισμένων μόνο στοιχείων του συμβατικού όρου αντίκειται στο δημόσιο συμφέρον. Πέραν τούτου, τα ερωτήματα αφορούν το ζήτημα αν η μη διατήρηση σε ισχύ της σύμβασης λόγω της απάλειψης των καταχρηστικών όρων συνιστά κύρωση, υπό την έννοια ότι απορρέει από διαπλαστική απόφαση του δικαστηρίου με συνέπειες από τη χρονική στιγμή σύναψης της σύμβασης καθώς και, επίσης υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της 30ής Μαρτίου 2010, το ζήτημα αν ο εθνικός δικαστής έχει την υποχρέωση να ενημερώσει τον καταναλωτή σχετικά με τις έννομες συνέπειες της διαπίστωσης της ακυρότητας, συμπεριλαμβανομένων των ενδεχόμενων αξιώσεων του επαγγελματία περί επιστροφής των καταβληθέντων.

Προδικαστικά ερωτήματα

- 1) Έχουν τα άρθρα 3, παράγραφοι 1 και 2, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 1, το άρθρο 6, παράγραφος 1 και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29) την έννοια ότι το εθνικό δικαστήριο οφείλει να διαπιστώσει τον –κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας– καταχρηστικό χαρακτήρα όρου περιλαμβανόμενου σε σύμβαση συναφθείσα με καταναλωτή επίσης στην περίπτωση που, κατά την ημερομηνία κατά την οποία αποφαινεται το δικαστήριο, κατόπιν τροποποίησης του περιεχομένου της σύμβασης με την προσθήκη παραρτήματος, ο όρος έπαυσε να έχει καταχρηστικό χαρακτήρα και η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα του όρου κατά την αρχική του διατύπωση ενδέχεται να οδηγήσει σε ακυρότητα της σύμβασης στο σύνολό της;
- 2) Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, δεύτερη περίοδος, και το άρθρο 2 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), την

έννοια ότι επιτρέπει σε εθνικό δικαστήριο να διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ορισμένων μόνο στοιχείων συμβατικού όρου σχετικού με τον εκ μέρους της τράπεζας καθορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει της οποίας αναπροσαρμόζεται η χορηγούμενη στον καταναλωτή πίστωση (όπως ισχύει στην υπόθεση της κύριας δίκης), και ως εκ τούτου να καταργήσει ρήτρα περί μονομερούς και κατά τρόπο ασαφή προσδιορισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας, το οποίο αποτελεί συνιστώσα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ η διατήρηση σε ισχύ σαφούς ρήτρας αναφερόμενης στη μέση συναλλαγματική ισοτιμία της Εθνικής Τράπεζας της Πολωνίας (Narodowy Bank Polski, NBP), χωρίς να παρίσταται ανάγκη αναπλήρωσης του απαλειφθέντος περιεχομένου της σύμβασης από οποιαδήποτε νομική διάταξη, θα καταστήσει εφικτή την αποκατάσταση της πραγματικής ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του καταναλωτή και του επαγγελματία, αν και θα μεταβάλει προς όφελος του καταναλωτή το ουσιαστικό περιεχόμενο συμβατικού όρου σχετικού με την εκ μέρους του εκπλήρωση της συμβατικής του υποχρέωσης;

- 3) Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), την έννοια ότι η υπό τις ανωτέρω (ερώτημα 2) περιγραφόμενες συνθήκες διαπίστωση της ακυρότητας ορισμένων μόνο στοιχείων συμβατικού όρου αντίκειται στο δημόσιο συμφέρον, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο εθνικός νομοθέτης θεσπίζει μέτρα για την παύση της πάγιας χρήσης καταχρηστικών συμβατικών ρητρών, όπως τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης, εισάγοντας, αφενός, διατάξεις που επιβάλλουν στις τράπεζες την υποχρέωση να διευκρινίζουν τις μεθόδους και τις προθεσμίες για τον καθορισμό της συναλλαγματικής ισοτιμίας βάσει της οποίας υπολογίζεται το ποσό της πίστωσης και το ποσό των μηνιαίων τοκοχρεολυτικών δόσεων και, αφετέρου, κανόνες μετατροπής στο νόμισμα εκταμίευσης ή εξόφλησης;
- 4) Έχει η μη διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ, περί της οποίας γίνεται λόγος στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), και η οποία απορρέει από την απάλειψη των καταχρηστικών συμβατικών ρητρών σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο α', σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της οδηγίας, την έννοια ότι συνιστά κύρωση δυνάμενη να απορρεύσει ως αποτέλεσμα διαπλαστικής απόφασης του δικαστηρίου εκδοθείσας κατόπιν σχετικής αγωγής του καταναλωτή, με συνέπειες από τη χρονική στιγμή σύναψης της σύμβασης, ήτοι, ex tunc, ενώ οι αξιώσεις του καταναλωτή και του επαγγελματία περί επιστροφής των καταβληθέντων καθίστανται απαιτητές με την τελεσιδικία της απόφασης;
- 5) Έχει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των

συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29), σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 30ής Μαρτίου 2010 (ΕΕ C 83, σ. 389) την έννοια ότι επιβάλλει στον εθνικό δικαστή την υποχρέωση να ενημερώσει τον καταναλωτή, ο οποίος έχει ζητήσει την ακύρωση σύμβασης ως αποτέλεσμα της κατάργησης καταχρηστικών ρητρών, για τις έννομες συνέπειες της σχετικής δικαστικής απόφασης, καθώς και για τις ενδεχόμενες αξιώσεις του επαγγελματία περί επιστροφής των καταβληθέντων, συμπεριλαμβανομένων και των αξιώσεων που δεν προβλήθηκαν στη σχετική διαδικασία, καθώς και των αξιώσεων των οποίων η βασιμότητα δεν έχει βεβαιωθεί πέραν πάσης αμφισβήτησης, ακόμη και αν ο καταναλωτής εκπροσωπείται από εγκεκριμένο πληρεξούσιο;

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, αιτιολογικές σκέψεις 4, 21, 24, άρθρα 3, 4 και 6.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 30ής Μαρτίου 2010, άρθρο 47.

Παρατιθέμενες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (νόμος της 23ης Απριλίου 1964 περί αστικού κώδικα) (κωδικοποιημένο κείμενο: Dz. U. 2019, θέση 1145, στο εξής: αστικός κώδικας): άρθρα 58, 120, 353¹, 358 [ως ίσχυε με τον νόμο της 23.10.2008 (Dz.U. Nr 228, θέση 1506), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 24 Ιανουαρίου 2009)], και άρθρα 385¹, 385², 388, 405, 410.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego (νόμος της 7ης Νοεμβρίου περί κώδικα πολιτικής δικονομίας) (κωδικοποιημένο κείμενο της 19ης Ιουλίου 2019, Dz. U. 2019, θέση 1460): άρθρα 5, 156¹, 156², 212.

Ustawa z dnia 21 lipca 2011 r. o zmianie ustawy - Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (νόμος της 21ης Ιουλίου 2011 για την τροποποίηση του νόμου περί τραπεζικού δικαίου και ορισμένων άλλων νόμων) (Dz. U. αριθ. 165, θέση 984): άρθρα 1, 4.

Συνοπτική παράθεση των πραγματικών περιστατικών και της διαδικασίας

- 1 Οι ενάγοντες, ως καταναλωτές, συνήψαν το 2008 με την προκάτοχο της εναγομένης τράπεζας σύμβαση ενυπόθηκου δανείου διάρκειας 360 μηνών για την κάλυψη των δαπανών κατασκευής οικίας. Πριν από την υπογραφή της δανειακής σύμβασης, οι ενάγοντες είχαν συνάντηση με οικονομικό σύμβουλο (μεσίτη) ο

οποίος τους συνέστησε τη σύναψη σύμβασης δανείου με ρήτρα υπολογισμού σε ελβετικά φράγκα (CHF) και τους ενημέρωσε για το ενδεχόμενο αύξησης της ισοτιμίας του ελβετικού φράγκου σε σχέση με το πολωνικό ζλότι (PLN), πράγμα που θα επηρέαζε το ύψος της μηνιαίας δόσης. Οι ενάγοντες δεν εξέφρασαν επιφυλάξεις ως προς τη διάρθρωση ενός δανείου με ρήτρα υπολογισμού σε ξένο νόμισμα.

- 2 Στην αίτησή τους για τη χορήγηση της πίστωσης, ανέφεραν ότι ζητούν τη χορήγηση δανείου σε πολωνικά ζλότι καθώς και τη σύνδεση του δανείου αυτού με το ελβετικό φράγκο ενώ, σε χωριστό έντυπο καταρτισθέν από την τράπεζα, δήλωσαν ότι τους προσφέρθηκε δάνειο σε πολωνικά ζλότι αλλά ότι επέλεξαν δάνειο σε ξένο νόμισμα, έχοντας προηγουμένως ενημερωθεί σχετικά με τους κινδύνους της σύναψης δανείου σε ξένο νόμισμα.
- 3 Δυνάμει της δανειακής σύμβασης, το δάνειο πρέπει να εκταμιευθεί σε πολωνικά ζλότι και, μετά την εκταμίευση, η αξία του αναπροσαρμόζεται βάσει του ελβετικού φράγκου, σύμφωνα με την τιμή αγοράς συναλλάγματος της εναγομένης τράπεζας που ισχύει κατά την ημέρα της εκταμίευσης και η οποία αναγράφεται στον πίνακα των τιμών αγοράς/πώλησης της τράπεζας αυτής. Αντιθέτως, οι πληρωμές για την εξόφληση του δανείου πραγματοποιούνται σε ζλότι και υπολογίζονται βάσει της τιμής πώλησης του ξένου νομίσματος. Οι τιμές αγοράς/πώλησης συναλλάγματος που μνημονεύονται στον πίνακα συναλλαγματικών ισοτιμιών της τράπεζας αναφέρονται στη μέση συναλλαγματική ισοτιμία της Εθνικής Τράπεζας της Πολωνίας καθώς και στο περιθώριο κέρδους της τράπεζας. Το επιτόκιο του δανείου βασίζεται στο επιτόκιο αναφοράς Libor 3 m.
- 4 Οι ρήτρες οι οποίες ελέγχονται από τον δικαστή ως καταχρηστικές έχουν ως εξής.

«Άρθρο 1, παράγραφος 1:

Η Τράπεζα χορηγεί στον δανειολήπτη δάνειο ποσού [παραλειπόμενα] πολωνικών ζλότι, που αναπροσαρμόζεται βάσει της ισοτιμίας προς το CHF [παραλειπόμενα] και ο δανειολήπτης δεσμεύεται να χρησιμοποιήσει την πίστωση σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης, να επιστρέψει εντόκως το ποσό του χορηγούμενου δανείου εντός των προθεσμιών που προβλέπει η σύμβαση και να καταβάλει στην Τράπεζα τις προμήθειες, τα έξοδα και τις λοιπές επιβαρύνσεις που προβλέπει η σύμβαση. Το ποσό της πίστωσης αποτελείται από: [παραλειπόμενα]

Κατά την ημερομηνία της εκταμίευσης, το υπόλοιπο της πίστωσης εκφράζεται στο νόμισμα στο οποίο υπολογίζεται η αξία της πίστωσης βάσει της τιμής αγοράς του νομίσματος με το οποίο συνδέεται το δάνειο, η οποία αναγράφεται στον Πίνακα τιμών αγοράς/πώλησης συναλλάγματος για τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγεί η Τράπεζα και περιγράφεται λεπτομερώς στην παράγραφο 17, και στη συνέχεια το νομισματικό υπόλοιπο μετατρέπεται καθημερινώς σε πολωνικά ζλότι βάσει της τιμής πώλησης του νομίσματος με το οποίο συνδέεται το δάνειο, η οποία

αναγράφεται στον Πίνακα τιμών αγοράς/πώλησης συναλλάγματος για τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγεί η Τράπεζα και περιγράφεται λεπτομερώς στην παράγραφο 17.»

«Άρθρο 7, παράγραφος 2:

Η εκταμίευση του αναγραφόμενου στην αίτηση εκταμίευσης ποσού της πίστωσης πραγματοποιείται με έμβασμα σε τραπεζικό λογαριασμό ο οποίος αναγράφεται στην αίτηση αυτή και τηρείται σε εθνική τράπεζα. Η ημερομηνία πραγματοποίησης του εμβάσματος θεωρείται ως ημερομηνία εκταμίευσης της χορηγούμενης πίστωσης. Σε κάθε περίπτωση, το ποσό που καταβλήθηκε σε πολωνικά ζλότι μετατρέπεται στο νόμισμα με το οποίο συνδέεται το δάνειο βάσει των τιμών αγοράς/πώλησης συναλλάγματος που ισχύουν κατά την ημερομηνία της εκταμίευσης από την Τράπεζα για τα ενυπόθηκα δάνεια που αυτή χορηγεί.»

«Άρθρο 10, παράγραφος 6:

Ο υπολογισμός κάθε καταβολής που πραγματοποιεί ο δανειολήπτης πραγματοποιείται βάσει της τιμής πώλησης του νομίσματος με το οποίο συνδέεται το δάνειο, η οποία αναγράφεται στον Πίνακα τιμών αγοράς/πώλησης συναλλάγματος για τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγεί η Τράπεζα και η οποία ισχύει κατά την ημερομηνία περιέλευσης των κεφαλαίων στην Τράπεζα. [παραλειπόμενα]»

«Άρθρο 17:

1. Για τον υπολογισμό των ποσών εκταμίευσης και εξόφλησης της πίστωσης εφαρμόζονται, αντιστοίχως, οι τιμές αγοράς και πώλησης συναλλάγματος για τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγεί η Τράπεζα η οποία περιλαμβάνεται στην προσφορά της Τράπεζας που ίσχυε κατά τον χρόνο της συναλλαγής.
 2. Οι τιμές αγοράς συναλλάγματος ορίζονται ως οι μέσες τιμές του ζλότι έναντι του οικείου νομίσματος οι οποίες δημοσιεύονται στους πίνακες μέσω των συναλλαγματικών ισοτιμιών της NBP αφαιρουμένου του περιθωρίου αγοράς.
 3. Οι τιμές πώλησης συναλλάγματος ορίζονται ως οι μέσες τιμές του ζλότι έναντι του οικείου νομίσματος οι οποίες δημοσιεύονται στους πίνακες μέσω των συναλλαγματικών ισοτιμιών της NBP, προστιθέμενου του περιθωρίου πώλησης.
 4. Για τον υπολογισμό των τιμών αγοράς και πώλησης συναλλάγματος για τα ενυπόθηκα δάνεια που χορηγεί η Τράπεζα εφαρμόζεται η ισοτιμία του ζλότι έναντι του οικείου νομίσματος η οποία δημοσιεύεται στους πίνακες μέσω των συναλλαγματικών ισοτιμιών της NBP την οικεία εργάσιμη ημέρα, διορθωμένη κατά το περιθώριο αγοράς/πώλησης της Τράπεζας [παραλειπόμενα].»
- 5 Για τον υπολογισμό της τιμής αγοράς/πώλησης του ξένου νομίσματος, η τράπεζα έλαβε υπόψη τις μέσες συναλλαγματικές ισοτιμίες που υπολογίζονται κάθε εργάσιμη ημέρα από την Εθνική Τράπεζα της Πολωνίας προσθέτοντας σε αυτές (ή αφαιρώντας από αυτές) το περιθώριο κέρδους της τράπεζας, του οποίου ο τρόπος υπολογισμού δεν προσδιοριζόταν στη σύμβαση. Η κατά τα ανωτέρω

περιγραφόμενα τιμή αγοράς ή πώλησης του ξένου νομίσματος δημοσιεύονται και ίσχυε την επομένη.

- 6 Στις 7 Μαρτίου 2011, οι συμβαλλόμενοι συμφώνησαν να επισυνάψουν παράρτημα στη σύμβαση πίστωσης το οποίο προέβλεπε τη δυνατότητα αποπληρωμής του δανείου σε PLN ή CHF. Το παράρτημα αυτό περιλάμβανε διατάξεις που περιέγραφαν τον τρόπο υπολογισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας το οποίο χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της τιμής αγοράς/πώλησης του ξένου νομίσματος υπολογισμού. Από την επισύναψη του παρατήματος και εφεξής, οι ενάγοντες καταβάλλουν τις μηνιαίες δόσεις του δανείου σε CHF αγοράζοντας το νόμισμα από την ελεύθερη αγορά.
- 7 Η αύξηση της τιμής του CHF, η οποία συνεπιφέρει σημαντική αύξηση των δόσεων δανείου που εκφράζονται σε ζλότι, έχει αποτελέσει αιτία για την αναζήτηση μέτρων αντιμετώπισης της δυσχερούς κατάστασης πολλών καταναλωτών. Ως απάντηση, η Związek Banków Polskich (ένωση πολωνικών τραπεζών), μετά την έκδοση της απόφασης του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2019 στην υπόθεση Dziubak, C-260/18, περιέλαβε στον ιστότοπό της ανακοίνωση η οποία εφιστά την προσοχή στο δικαίωμα που έχει η τράπεζα να της επιστραφεί το εκταμιευθέν κεφάλαιο σε περίπτωση ακύρωσης της σύμβασης, καθώς και στο δικαίωμα αποζημίωσης για τη χρήση του κεφαλαίου αυτού κατά τη διάρκεια της οριζόμενης στη σύμβαση περιόδου.
- 8 Το αιτούν δικαστήριο αναγνωρίζει ότι, δυνάμει των διατάξεων του πολωνικού δικαίου, ήτοι του άρθρου 385¹, παράγραφοι 1 και 3, του αστικού κώδικα, τόσο οι συμβατικές ρήτρες υπολογισμού της αξίας του ποσού της πίστωσης σε πολωνικό νόμισμα (PLN) και καταβολής των τοκοχρεολυτικών δόσεων σε ελβετικό φράγκο (CHF) όσο και οι όροι σχετικά με τους κανόνες καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας ανάγονται στο κύριο αντικείμενο της σύμβασης, κατά την έννοια και του άρθρου 4, παράγραφος 2, της οδηγίας (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andriuciu, C-186/16, σκέψη 38, και της 30ής Απριλίου 2014, Kasler και Kaslerane Rabai, C-26/13, σκέψη 59). Οι ρήτρες σχετικά με τον μηχανισμό αναπροσαρμογής ήταν διατυπωμένες σε τόσο κατανοητή γλώσσα ώστε οι ενάγοντες, ως καταναλωτές που διεξήγαγαν συζητήσεις με πιστωτικό σύμβουλο, να μπορέσουν να ενημερωθούν επαρκώς για τον κίνδυνο τον οποίο συνεπάγεται η διακύμανση της τιμής του ξένου νομίσματος (αν και, στην πράξη, δεν υπολογιζόταν τόσο σημαντική αύξηση της τιμής του CHF σε σχέση με το PLN), πράγμα το οποίο επιβεβαίωσαν υποβάλλοντας τη σχετική έγγραφη δήλωση. Υπό τις συνθήκες αυτές, οι συμβατικές ρήτρες που αφορούν τον μηχανισμό αναπροσαρμογής δεν θεωρούνται από το εθνικό δικαστήριο ως καταχρηστικές κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 385¹, παράγραφοι 1 και 3, του αστικού κώδικα, ερμηνευόμενου σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας. Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί καταχρηστικές, υπό το πρίσμα των διατάξεων αυτών, τις συμβατικές ρήτρες που αφορούν τον τρόπο καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας, αλλά μόνον όσον αφορά την εξάρτηση της τιμής αγοράς ή πώλησης του ξένου νομίσματος από το περιθώριο κέρδους της τράπεζας, το οποίο

καθοριζόταν μονομερώς από την τράπεζα με την εφαρμογή άγνωστων στον καταναλωτή μηχανισμών. Κατά το αιτούν δικαστήριο, δεν είναι καταχρηστικά τα στοιχεία της ρήτρας σχετικά με τη συναλλαγματική ισοτιμία η οποία αναφέρεται στη μέση συναλλαγματική ισοτιμία της Εθνικής Τράπεζας της Πολωνίας ως βάση καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά επίσης ότι η προσθήκη, στο παράρτημα της σύμβασης δανείου που συνάφθηκε μεταξύ των μερών, διευκρίνισης σχετικής με τον μηχανισμό καθορισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας, το οποίο αποτελεί συνιστώσα της συναλλαγματικής ισοτιμίας, είχε ως συνέπεια ότι η ρήτρα αυτή έπαυσε να είναι καταχρηστική.

Κύρια επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 9 Η τράπεζα ζητεί την απόρριψη της αγωγής υποστηρίζοντας ότι η σύμβαση εξακολουθεί να είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του εθνικού δικαίου, ότι οι καταναλωτές δεν παραπλανήθηκαν και ότι οι ρήτρες υπολογισμού σε αξία ξένου νομίσματος δεν είναι καταχρηστικές. Επιπλέον, η εναγόμενη προέβαλε ένσταση παραγραφής των χρηματικών απαιτήσεων των εναγόντων. Η τράπεζα δεν προέβαλε αξιώσεις επιστροφής των καταβληθέντων.

Συνοπτική παράθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 10 Ο πυρήνας του προβλήματος συνίσταται στο αν, λαμβανομένης υπόψη της διαπίστωσης του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας υπό την αρχική της διατύπωση, είναι θεμιτό να αντληθούν οι συνέπειες που προβλέπει ο νόμος από την πραγματική αυτή κατάσταση, όταν η επίμαχη ρήτρα τροποποιήθηκε με βούληση των μερών. Η αναγνώριση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα την κατάργησή της και τη δημιουργία, από νομικής και οικονομικής απόψεως, της κατάστασης στην οποία θα βρισκόταν ο καταναλωτής ελλείψει τέτοιας ρήτρας (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Μαρτίου 2012, Perenicova και Perenic, C-453/10, σκέψη 31, της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Gutierrez Naranjo κ.λπ. C-154/15, C-307/15 και C-308/15, σκέψη 61, και της 14ης Μαρτίου 2019, Dunai, C-118/17). Σε περίπτωση που δεν μπορεί να γίνει δεκτή η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα τμήματος μόνο μιας συμβατικής ρήτρας, ενδέχεται να καταστεί αναγκαία η ακύρωση της σύμβασης στο σύνολό της –τούτο δε με ισχύ από την ημερομηνία σύναψής της, ήτοι *ex tunc*. Τούτο με τη σειρά του φαίνεται να έρχεται σε αντίθεση με την προηγουμένως εκπεφρασμένη βούληση του καταναλωτή και της τράπεζας, οι οποίοι, επισυνάπτοντας το τροποποιητικό της καταχρηστικής ρήτρας παράρτημα, αποκατέστησαν την πραγματική ισορροπία μεταξύ των μερών. Επομένως, στην περίπτωση αυτή, η απόφαση του δικαστηρίου θα αφορούσε σύμβαση με διαφορετικό περιεχόμενο από εκείνο που κατέστη δεσμευτικό για τους συμβαλλομένους κατά την ημερομηνία σύναψής της. Η διαπίστωση του ανίσχυρου (της ακυρότητας) της σύμβασης θα είχε ως συνέπεια την υποχρέωση

της τράπεζας να επιστρέψει όχι μόνον τα καταβληθέντα από τους καταναλωτές βάσει των καταχρηστικών ρητρών, αλλά και τα καταβληθέντα βάσει των τροποποιηθεισών με το παράρτημα θεμιτών ρητρών. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα φαίνεται αντίθετο προς τον σκοπό της οδηγίας, ο οποίος συνίσταται στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και στην καταρχήν διατήρηση του κύρους της σύμβασης ως συνόλου (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Μαρτίου 2012, Perenicova και Perenic, C-453/10, σκέψη 31).

- 11 Συνεπεία του παραρτήματος που επισύναψαν τα μέρη στη σύμβαση, και στο οποίο περιγράφεται ο μηχανισμός υπολογισμού του περιθωρίου κέρδους της τράπεζας που αποτελεί συνιστώσα της ισοτιμίας του ξένου νομίσματος υπολογισμού σε περίπτωση ασκήσεως από τον καταναλωτή του δικαιώματός του προς εξόφληση του δανείου σε πολωνικό νόμισμα, μια συγκεκριμένη ρήτρα, η οποία είχε αρχικώς καταχρηστικό χαρακτήρα, δεν δεσμεύει πλέον τα συμβαλλόμενα μέρη. Εντούτοις, βάσει αυτής ακριβώς της καταχρηστικής ρήτρας υπολογίστηκε το υπόλοιπο της πίστωσης και καταβλήθηκε σειρά τοκοχρεολυτικών δόσεων. Τούτο συνεπάγεται τη γέννηση έγκυρων αξιώσεων των εναγόντων για επιστροφή των καταβληθέντων, έστω και εν μέρει.
- 12 Το Δικαστήριο διευκρίνισε, με την απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, Andrucic, C-186/16, ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται με βάση τον χρόνο σύναψης της οικείας σύμβασης, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων τις οποίες μπορούσε να γνωρίζει ο επαγγελματίας κατά τον χρόνο αυτόν και οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν τη μεταγενέστερη εκτέλεση της εν λόγω σύμβασης (σκέψη 58). Η ίδια προσέγγιση είναι πλέον παγιωμένη και στη νομολογία των πολωνικών δικαστηρίων.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 13 Η εξεταζόμενη στην υπόθεση της κύριας δίκης ρήτρα (άρθρο 17, παράγραφοι 2, 3 και 4 της σύμβασης) ήταν καταχρηστική όσον αφορά το περιθώριο κέρδους της τράπεζας, το οποίο υπολογιζόταν από την τράπεζα αυτή χωρίς η αρχική διατύπωση της σύμβασης να περιγράφει τον κανόνα υπολογισμού του, πράγμα το οποίο, κατά το δικαστήριο, ήταν αντίθετο προς την απαίτηση της καλής πίστης και δημιουργούσε σημαντική ανισορροπία μεταξύ των δικαιωμάτων εις βάρος του καταναλωτή. Βάσει της εν λόγω ρήτρας, η τιμή αγοράς του ξένου νομίσματος οριζόταν ως το αποτέλεσμα της ακόλουθης αριθμητικής πράξης: μέση συναλλαγματική ισοτιμία που δημοσιεύεται στον πίνακα ισοτιμιών της NBP μείον το περιθώριο αγοράς και, αντιστοίχως, η τιμή πώλησης του ξένου νομίσματος οριζόταν ως το αποτέλεσμα της ακόλουθης αριθμητικής πράξης: μέση συναλλαγματική ισοτιμία σύμφωνα με τον πίνακα ισοτιμιών της NBP συν το περιθώριο πώλησης. Εν προκειμένω, η κατάργηση της ρήτρας σχετικά με το περιθώριο κέρδους της τράπεζας, το οποίο είναι ένας από τους δύο παράγοντες που επηρεάζουν τη συναλλαγματική ισοτιμία, δεν απαιτεί αναπλήρωση του προκύπτοντος κενού από οποιονδήποτε άλλο όρο. Η προσέγγιση αυτή μεταβάλλει

ασφαλώς το περιεχόμενο της αρχικής συμβατικής ρήτρας, καθόσον στερεί από την τράπεζα το κέρδος της συναλλαγματικής διαφοράς. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το αορίστως καθοριζόμενο κέρδος της τράπεζας που προκύπτει από τη διαφορά της συναλλαγματικής ισοτιμίας είναι ακριβώς εκείνο το στοιχείο που προσέδωσε καταχρηστικό χαρακτήρα στη συμβατική ρήτρα. Επομένως, η κατάργησή του αίρει τον καταχρηστικό αυτό χαρακτήρα.

- 14 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, υπό το πρίσμα του άρθρου 385¹, παράγραφος 1, του αστικού κώδικα, ερμηνευόμενου σύμφωνα με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβανομένων υπόψη του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας και της μέχρι σήμερα νομολογίας του Δικαστηρίου, επιτρέπεται να καταργηθεί ως καταχρηστικό ένα μόνο στοιχείο συμβατικής ρήτρας, και να διατηρηθούν τα υπόλοιπα. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η κατάσταση αυτή διαφέρει από εκείνες στο πλαίσιο των οποίων αναπτύχθηκε η θεωρία της απαγόρευσης της «απάλειψης της ρήτρας με διατήρηση των αποτελεσμάτων της σύμβασης», καθόσον δεν απαιτεί την αναπλήρωση του κενού που προκύπτει από την κατάργηση τμήματος συμβατικής ρήτρας από οποιοδήποτε άλλο στοιχείο. Από την άλλη πλευρά όμως, δεν περιορίζεται σε απλό αποκλεισμό της συμβατικής ρήτρας στο σύνολό της. Γι' αυτόν επίσης τον λόγο, κατά το αιτούν δικαστήριο, είναι αναγκαίο να αρθούν οι σχετικές αμφιβολίες όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας και να δοθεί απάντηση στο ζήτημα αν επιτρέπεται η κατάργηση μόνον του τμήματος της συμβατικής ρήτρας που της προσδίδει καταχρηστικό χαρακτήρα, χωρίς να απαιτείται η αναπλήρωσή του από οποιοδήποτε άλλο στοιχείο, τούτο δε ακόμη και αν αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή του περιεχομένου της εν λόγω ρήτρας.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 15 Κατά το αιτούν δικαστήριο, είναι αναγκαία η ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας και με τις αιτιολογικές σκέψεις 1, 2, 3, 6, 7, 8 και 21 αυτής, σχετικά με το ζήτημα αν, όταν ένα κράτος μέλος έχει θεσπίσει διατάξεις που απαγορεύουν τη συμπερίληψη καταχρηστικών ρητρών στη σύμβαση (όπως είναι οι επίμαχες στην κύρια δίκη), εξακολουθεί να είναι αναγκαία η αποθάρρυνση των επαγγελματιών από τη χρήση τέτοιων ρητρών μέσω της διατήρησης των αποτελεσμάτων κύρωσης που συνεπάγεται η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας. Το δικαστήριο διερωτάται αν δικαιολογείται η υποχρεωτική απαγόρευση της «απάλειψης της ρήτρας με διατήρηση των αποτελεσμάτων της σύμβασης» (νοούμενης ως επιτρεπόμενης κατάργησης τμήματος ορισμένης συμβατικής ρήτρας), πράγμα που θα μπορούσε να οδηγήσει στην ακύρωση της σύμβασης στο σύνολό της, δεδομένου ότι μια δικαστική απόφαση δεν θα αποτελέσει αιτία για να παύσουν οι τράπεζες να συμπεριλαμβάνουν στις συμβάσεις τους ρήτρες όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη. Συγκεκριμένα, τέτοια αιτία μπορεί να αποτελέσει μια διάταξη νόμου θεσπιζόμενου από κράτος μέλος. Κατόπιν της πρακτικής των τραπεζών να χορηγούν δάνεια υπολογιζόμενα σε ξένο νόμισμα, ο Πολωνός νομοθέτης, με τον νόμο της 29ης Ιουλίου 2011, εισήγαγε, ως ουσιώδες στοιχείο σύμβασης δανείου συνολομογηθέντος ή υπολογιζόμενου σε νόμισμα διαφορετικό

από το πολωνικό νόμισμα, λεπτομερείς κανόνες για τον προσδιορισμό των τρόπων και των προθεσμιών καθορισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας, βάσει της οποίας υπολογίζεται, μεταξύ άλλων, το ποσό της πίστωσης, οι τμηματικές καταβολές και οι τοκοχρεολυτικές δόσεις, καθώς και κανόνες μετατροπής στο νόμισμα εκταμίευσης ή εξόφλησης της πίστωσης (άρθρο 1, σημείο 1, του νόμου της 21ης Ιουλίου 2011 για την τροποποίηση του νόμου περί τραπεζικού δικαίου και ορισμένων άλλων νόμων). Με τον τρόπο αυτό, κατά το αιτούν δικαστήριο, ο Πολωνός νομοθέτης συμμορφώθηκε προς την υποχρέωση που απορρέει από την τέταρτη αιτιολογική σκέψη, την εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη και το άρθρο 7 παράγραφος 1, της οδηγίας.

- 16 Η προγενέστερη νομολογία, με την οποία το Δικαστήριο καθιέρωσε την απαγόρευση της «απάλειψης της ρήτρας με διατήρηση των αποτελεσμάτων της σύμβασης», αφορούσε την περίπτωση κατά την οποία η κατάργηση τμήματος συμβατικής ρήτρας έπρεπε να αναπληρωθεί από κανόνα δικαίου ή από απόφαση του ίδιου του δικαστηρίου. Το Δικαστήριο δικαιολόγησε την απαγόρευση αυτού του είδους ενεργειών, οι οποίες αποβλέπουν στη διατήρηση του δεσμευτικού αποτελέσματος συμβατικής ρήτρας μέσω κατάργησης των καταχρηστικών στοιχείων της, από το δημόσιο συμφέρον που προστατεύει η οδηγία (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Ιουνίου 2012, Banco Español de Crédito SA, C-618/10, σκέψεις 67 έως 69). Το δημόσιο αυτό συμφέρον εκτίθεται στις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας και συνίσταται στην προστασία των πολιτών, ως καταναλωτών, από τις καταχρήσεις ισχύος εκ μέρους των πωλητών ή των παρεχόντων υπηρεσίες, ιδίως έναντι του καταχρηστικού αποκλεισμού ή περιορισμού των δικαιωμάτων των καταναλωτών στις συμβάσεις. Ο σκοπός αυτός πρέπει, κατ' αρχήν, να επιτευχθεί με τη θέσπιση νομικών κανόνων μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Η οδηγία προϋποθέτει ότι η με δικαστική απόφαση ακύρωση των καταχρηστικών ρητρών, και ενίοτε της σύμβασης στο σύνολό της, έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα για το μέλλον. Η δημιουργική νομολογία των δικαστηρίων θα μπορούσε να υπονομεύσει τον σκοπό αυτό (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 12ης Ιουνίου 2012, Banco Español de Crédito SA, C-618/10 σκέψεις 65 έως 69, της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Francisco Gutierrez Naranjo, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, σκέψεις 56, 57, 60 και 61).

Επί του τέταρτου ερωτήματος 4

- 17 Κατά το αιτούν δικαστήριο, παρά την αιτιολογική σκέψη 21 και το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, ο Πολωνός νομοθέτης δεν μετέφερε πλήρως στην πολωνική έννομη τάξη τους σκοπούς της οδηγίας οι οποίοι συνίστανται στην ανάγκη να διασφαλιστεί ότι η σύμβαση που συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και πωλητή (παρέχοντος υπηρεσίες) δεν θα ισχύει αν τούτο δεν είναι δυνατόν μετά την κατάργηση των καταχρηστικών ρητρών. Δυνάμει του άρθρου 385¹, παράγραφος 2, του αστικού κώδικα, όταν μια συμβατική ρήτρα δεν δεσμεύει τον καταναλωτή, η σύμβαση παραμένει κατά τα λοιπά δεσμευτική για τα συμβαλλόμενα μέρη. Ο εθνικός νομοθέτης δεν έλαβε υπόψη την επιφύλαξη του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας «εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις

καταχρηστικές ρήτρες». Ο πολωνικός αστικός κώδικας επιτρέπει την αναδρομική ακύρωση της σύμβασης (δηλαδή από την ημερομηνία της σύναψης) με διαπλαστική απόφαση δικαστηρίου εκδοθείσα επί αγωγής του ενός συμβαλλομένου λόγω εκμετάλλευσης της θέσης του από τον αντισυμβαλλόμενο, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 388 του αστικού κώδικα. Είναι βεβαίως προφανές ότι οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος αυτού από τον έναν συμβαλλόμενο διαφέρουν εντελώς από εκείνες που θέτει το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας.

- 18 Ωστόσο, η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει άλλα χαρακτηριστικά κύρωσης, πλην των αναπτυχθέντων στην πολωνική νομολογία, τα οποία συναρτώνται με τη μη διατήρηση μιας σύμβασης σε ισχύ, όταν η διατήρηση αυτή δεν είναι δυνατή μετά την απάλειψη των απαγορευόμενων ρητρών από το περιεχόμενο της σύμβασης. Με τη σκέψη 84 της απόφασης της 30ής Απριλίου 2014 στην υπόθεση *Kasler και Kaslerene Rabai*, C-26/13, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η ακύρωση της σύμβασης έχει κατά κανόνα ως συνέπεια να καταστεί αμέσως απαιτητό το υπολειπόμενο οφειλόμενο ποσό του δανείου. Εν συνεχεία, με την απόφαση της 3ης Οκτωβρίου 2019, *Dziubak*, C-260/18, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διατήρηση σύμβασης σε ισχύ ή η ακύρωσή της από το δικαστήριο υπό το πρίσμα της απάλειψης των καταχρηστικών ρητρών εξαρτάται από τη σχετική βούληση του καταναλωτή (βλ. σημεία 2 και 4 του διατακτικού). Αντιθέτως, με την απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, *Francisco Gutierrez Naranjo*, C-154/15, C-307/15 και C-308/15, το Δικαστήριο τόνισε το δικαίωμα του καταναλωτή για επιστροφή του οφέλους που αποκόμισε αχρεωστήτως, εις βάρος του, ο επαγγελματίας κατ' εφαρμογήν της καταχρηστικής ρήτρας (βλ. σκέψη 66). Τούτο θα μπορούσε να σημαίνει ότι η ακύρωση μιας σύμβασης σε περίπτωση κατάργησης απαγορευόμενων ρητρών επέρχεται με διαπλαστική δικαστική απόφαση και όχι αυτοδικαίως, τούτο δε κατόπιν αιτήσεως ενός μόνον μέρους της σύμβασης (του καταναλωτή), με αποτέλεσμα να γεννάται υπέρ αυτού αξίωση επιστροφής του οφέλους που αποκόμισε αχρεωστήτως ο επαγγελματίας εις βάρος του καταναλωτή. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, υπό το πρίσμα της μνημονευόμενης νομολογίας, αν η κύρωση της μη δεσμευτικότητας της σύμβασης πρέπει όντως να γίνει αντιληπτή κατά τον τρόπο αυτό.
- 19 Η ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενο της μη διατήρησης της σύμβασης σε ισχύ είναι αναγκαία για την ερμηνεία του εθνικού δικαίου, στην υπόθεση της κύριας δίκης, σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας. Ο καθορισμός της φύσεως της κύρωσης είναι αναγκαίος για να εκτιμηθεί η ημερομηνία κατά την οποία καθίστανται απαιτητές οι αξιώσεις των εναγόντων περί επιστροφής των καταβληθέντων και το βάσιμο της ένστασης παραγραφής που προέβαλε η εναγόμενη. Στη συνέχεια, η ερμηνεία αυτή είναι σημαντική για την εκτίμηση του ζητήματος αν η ακύρωση της σύμβασης είναι προς το συμφέρον του καταναλωτή. Πράγματι, στην περίπτωση κατά την οποία η δικαστική απόφαση που διαπιστώνει την ακυρότητα (μη διατήρηση της σύμβασης σε ισχύ) έχει διαπλαστικό χαρακτήρα, δεν μπορεί να αποκλειστεί ότι, σε άλλη διαδικασία, η τράπεζα θα ζητήσει από τον καταναλωτή να της επιστρέψει την

χορηγηθείσα (εκταμιευθείσα) πίστωση, μπορεί δε να υποτεθεί ότι η απαίτηση αυτή δεν θα έχει παραγραφεί. Τέλος, η διαφορετική ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας και των εθνικών διατάξεων καθώς και η αδυναμία ερμηνείας της εθνικής νομοθεσίας σύμφωνα με τον σκοπό της οδηγίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένδειξη της πλημμελούς μεταφοράς της στην εσωτερική έννομη τάξη και να στοιχειοθετήσουν ευθύνη του Πολωνικού Δημοσίου για την καταβολή αποζημίωσης.

Επί του πέμπτου ερωτήματος

- 20 Η απάντηση στο ερώτημα αυτό αποκτά καθοριστική σημασία στο πλαίσιο της διαδικασίας της κύριας δίκης, εφόσον το Δικαστήριο διαπιστώσει, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, την ύπαρξη υποχρέωσης του δικαστή να εξετάσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας, ακόμη και όταν η ρήτρα αυτή τροποποιήθηκε εκ των υστέρων με βούληση των μερών, αλλά δεν δεχτεί να θεωρηθούν καταχρηστικά μόνον ορισμένα στοιχεία συμβατικής ρήτρας. Στην περίπτωση αυτή, πληρούνται οι προϋποθέσεις για να κριθεί ότι η σύμβαση δεν παράγει αποτελέσματα στο σύνολό της.
- 21 Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, η προστασία του καταναλωτή μπορεί να διασφαλιστεί μόνον αν ληφθούν υπόψη τα πραγματικά και, επομένως, ενεστώτα συμφέροντά του. Η προστασία αυτών των συμφερόντων επεκτείνεται και στις συνέπειες που όντως θα επέρχονταν, υπό τις υφιστάμενες ή δυνάμενες να προβλεφθούν κατά τον χρόνο της διαφοράς περιστάσεις, στην περίπτωση κατά την οποία το εθνικό δικαστήριο θα προέβαινε στην ακύρωση της σύμβασης (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2019, Dziubak, C-260/18, σκέψη 53, και της 21ης Φεβρουαρίου 2013, Banif Plus Bank, C-472/11, σκέψεις 23, 27, και 35). Το Δικαστήριο επέστησε επίσης την προσοχή στο γεγονός ότι η οδηγία 93/13 δεν φτάνει μέχρι του σημείου να καθιερώσει υπέρ των καταναλωτών ένα υποχρεωτικό σύστημα προστασίας από τη χρήση καταχρηστικών ρητρών εκ μέρους των επαγγελματιών. Εφόσον επομένως ο καταναλωτής προτιμά να μην επικαλεστεί αυτό το σύστημα προστασίας, τότε αυτό δεν εφαρμόζεται. Κατά μείζονα λόγο, ο καταναλωτής πρέπει να έχει το δικαίωμα να αντιτάσσεται στην προστασία του, κατ' εφαρμογήν του ίδιου αυτού συστήματος, από τις επιζήμιες συνέπειες που προκαλούνται από την ακύρωση της σύμβασης (απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Οκτωβρίου 2019, Dziubak, C-260/18, σκέψεις 54 και 55).
- 22 Δεδομένου ότι η οδηγία 93/13 προϋποθέτει ότι οι καταναλωτές είναι το ασθενέστερο μέρος της σύμβασης και της ένδικης διαδικασίας (αιτιολογική σκέψη 5 και άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας), πρέπει να τους εξασφαλίζονται κατάλληλα μέσα παροχής έννομης προστασίας. Κατά συνέπεια, ο δικαστής οφείλει όχι μόνο να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών, αλλά και να ενημερώνει τον καταναλωτή και τον επαγγελματία για τη διαπιστωθείσα καταχρηστικότητα. Η επιταγή αποτελεσματικής ένδικης προστασίας των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη

των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιβάλλει στο δικαστήριο που διαπιστώνει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας την υποχρέωση να παράσχει τη δυνατότητα στους διαδίκους να συζητήσουν επί του ζητήματος αυτού κατ' αντιμωλία (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 21ης Φεβρουαρίου 2013, Banif Plus Bank Zrt, C-472/11, σκέψεις 29 και 36). Εντούτοις, η απόφαση του καταναλωτή σχετικά με την πρόθεσή του να επικαλεστεί την προστασία που απορρέει από το σύστημα της οδηγίας 93/13 και από τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που τη θέτουν σε εφαρμογή είναι δυνατή μόνον αν ο καταναλωτής αυτός έχει επίγνωση όχι μόνον του ίδιου του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας συμβατικής ρήτρας, αλλά και των αποτελεσμάτων της ενεργοποίησης του συστήματος προστασίας, ήτοι της απάλειψης των καταχρηστικών ρητρών από τη σύμβαση, του επιτρεπτού της διατήρησης της σύμβασης σε ισχύ καθώς και των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του καταναλωτή που απορρέουν από τον αποκλεισμό των καταχρηστικών ρητρών ή από την ακύρωση της σύμβασης. Με την απόφαση Dziubak, C-260/18 (σκέψη 66), το Δικαστήριο επισήμανε ότι, όταν ο εθνικός δικαστής κρίνει μια ρήτρα ως καταχρηστική, υποχρεούται να μην την εφαρμόσει, υποχρέωση από την οποία δεν χωρεί εξαίρεση παρά μόνον αν ο καταναλωτής, αφού ενημερωθεί από τον εν λόγω δικαστή, δεν προτίθεται να προβάλει τον καταχρηστικό και μη δεσμευτικό της χαρακτήρα. Εντούτοις, το Δικαστήριο δεν διευκρίνισε την έκταση της υποχρέωσης ενημέρωσης που υπέχει ο δικαστής. Ειδικότερα, ουσιώδους σημασίας είναι το ζήτημα αν αυτή η υποχρέωση ενημέρωσης αφορά μόνον την ίδια τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας, ή και τις έννομες και οικονομικές συνέπειες που απορρέουν από τη διαπίστωση αυτή. Κατά το αιτούν δικαστήριο, μόνον η πλήρης ενημέρωση του καταναλωτή, δηλαδή η ενημέρωσή του για τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας ή για την ανάγκη ακύρωσης της σύμβασης, και, στη συνέχεια, για τις συνέπειες της ακύρωσης τις συνιστάμενες στην ανάγκη επιστροφής των αμοιβαίων παροχών (καθώς και για άλλες πιθανές συνέπειες υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου, για παράδειγμα όσον αφορά την παραγραφή), θα παράσχουν στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποφασίσει με σύνεση αν θα ζητήσει να τύχει εφαρμογής του καθεστώτος προστασίας.

- 23 Οι καταναλωτές χωρίς πλήρη επίγνωση της νομικής τους κατάστασης διατρέχουν τον κίνδυνο να λάβουν αποφάσεις σχετικές με τη διεξαγωγή ένδικων διαδικασιών, στηριζόμενοι στις συστάσεις πληρεξουσίων δικηγόρων. Από την άλλη πλευρά, οι εθνικές διατάξεις στηρίζονται στην παραδοχή της εμπιστοσύνης του διαδίκου στον πληρεξούσιο δικηγόρο του και απαλλάσσουν τον δικαστή από σειρά υποχρεώσεων ενημέρωσης όταν ο διάδικος εκπροσωπείται νομικώς. Πρόκειται απλώς για το ζήτημα αν ο κίνδυνος της εκτίμησης των εννόμων αποτελεσμάτων της θετικής απόφασης του καταναλωτή να επικαλεστεί το καθεστώς προστασίας πρέπει να επαφίεται στον ίδιο τον καταναλωτή και στον πληρεξούσιο δικηγόρο του. Η απόφαση του καταναλωτή να ζητήσει την ακύρωση της σύμβασης μπορεί να ληφθεί μόνον αφότου αυτός ενημερωθεί για όλες τις πιθανές συνέπειες της ευδοκίμησης του αιτήματός του για την ακύρωση της σύμβασης με δικαστική απόφαση.

- 24 Για να ερμηνευθούν οι διατάξεις του εθνικού δικονομικού δικαίου σε συμφωνία με τον σκοπό της οδηγίας, είναι αναγκαίο να ερμηνευθεί το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας όσον αφορά το περιεχόμενο των υποχρεώσεων ενημέρωσης που υπέχει ο δικαστής στο πλαίσιο διαδικασιών στις οποίες μετέχει καταναλωτής. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η ερμηνεία ορισμένων δικονομικών διατάξεων κατά τρόπο ώστε να επιτυγχάνονται οι σκοποί της οδηγίας είναι δυνατή, υπό τον όρο ότι η υποχρέωση ενημέρωσης που υπέχει ο δικαστής θα διευκρινιστεί μέσω της ερμηνείας που θα δώσει το Δικαστήριο.

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ